

INDEKS PARTICIPACIJE MLADIH

- SAŽETAK -

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU POLITIČKOG, DRUŠTVENOG I EKONOMSKOG UČEŠĆA
MLADIH NA ZAPADNOM BALKANU I U TURSKOJ ZA 2024. GODINU

O Indeksu participacije mladih

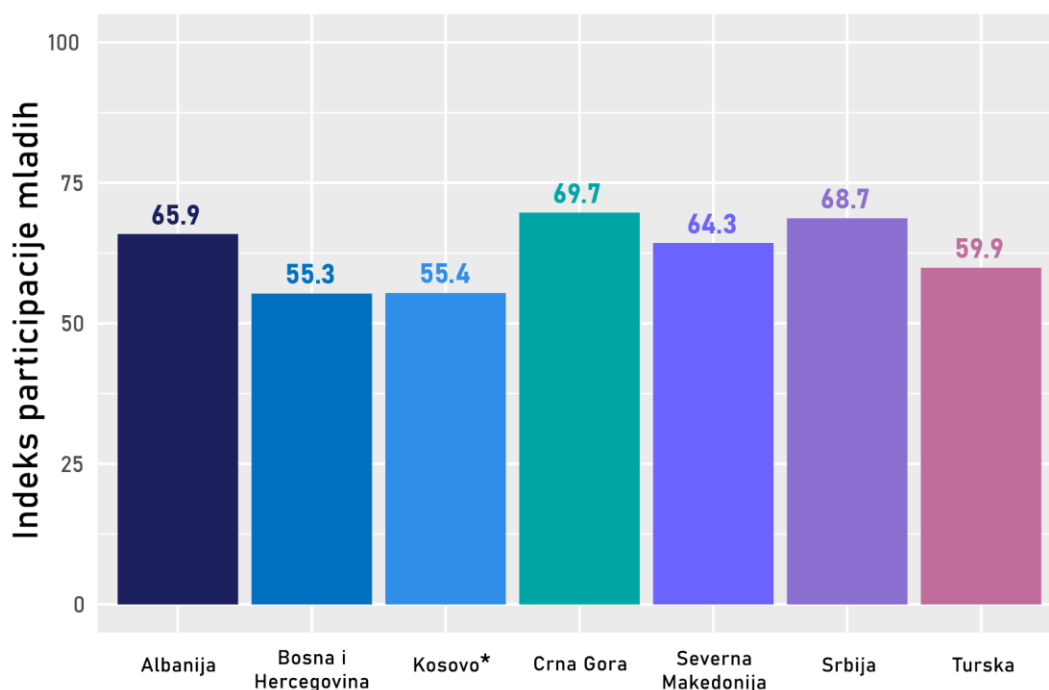
Indeks participacije mladih 2024 pruža sveobuhvatan pregled mogućnosti za smisleno političko, ekonomsko i društveno učešće mladih u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu¹, u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj. Razvila ga je neformalna mreža „Youth Hub for Western Balkans and Turkiye”. Indeks koristi 25 indikatora za procenu uslova koji *omogućavaju* učešće mladih, umesto samih ishoda tog učešća.

Rezultati za 2024. godinu potvrđuju postojan obrazac u regionu: iako je ostvaren određeni napredak, naročito u oblasti ekonomske participacije, ukupni prostor za smislenu participaciju mladih je i dalje ograničen, uz duboko ukorenjene strukturne prepreke, koje su i dalje tu.

Šta pokazuje Indeks participacije mladih za 2024. godinu?

Ukupna participacija mladih: ograničen prostor, neujednačen napredak

Vrednosti Indeksa participacije mladih su ostale znatno ispod ciljnog rezultata od 100 kod svih učesnika istraživanja, što ukazuje na to da se mladi i dalje suočavaju sa značajnim preprekama u smislu participacije.

* Ova oznaka je bez prejudiciranja stavova o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244 (1999) i Mišljenjem MSP o deklaraciji o nezavisnosti Kosova, i primenjuje se na ceo dokument.

- ⇒ Učesnice iz regiona Zapadnog Balkana i Turska pokazuju uglavnom slične obrasce, iako Crna Gora i Srbija beleže nešto povoljnije ukupne uslove.
- ⇒ Sve učesnice su zabeležili blaga poboljšanja u odnosu na 2023. godinu, osim Severne Makedonije, gde je situacija ostala uglavnom nepromenjena.
- ⇒ Uprkos poboljšanjima iz godine u godinu, dugoročni trendovi više ukazuju na stagnaciju, nego na transformaciju – što sugeriše da reformske politike još uvek nisu dovele do sistemskih promena.

Ovi rezultati dodatno potvrđuju zaključak da se političke obaveze u vezi sa participacijom mladih ne prenose u dovoljnoj meri u praksu, naročito na lokalnom nivou.

Politička participacija mladih: uporna nedovoljna zastupljenost

Politička participacija mladih i dalje ostaje najslabija dimenzija Indeksa. Mladi su sistematski isključeni iz formalnog političkog odlučivanja, što podriva demokratsku obnovu, institucionalni legitimitet i poverenje u političke sisteme.

Ključni nalazi:

- ⇒ Mladi su gotovo odsutni iz domena formalne političke moći:
 - U 2024. godini mladi (mlađi od 30 godina) su činili **0–4% poslanika/ca u parlamentima** širom regiona.
 - Nije bilo **ministara/ki** mlađih od 30 godina ni kod jedne učesnice istraživanja.
 - **Zamenici/e ministara i gradonačelnici/e** mlađi/e od 30 godina zabeleženi su samo u pojedinačnim slučajevima.
- ⇒ Rezultati Indeksa političke participacije su se kretali približno od 28 (Turska) do 50 (Albanija) – dakle, daleko od ciljnog nivoa.
- ⇒ **Nacionalne strukture za mlade** postoje kod svih učesnica istraživanja osim u Turskoj; Crna Gora je ponovo uspostavila svoj Savet za mlade 2024. godine nakon dužeg prekida.
- ⇒ **Lokalne strukture za mlade** ostaju neujednačeno razvijene:
 - Albanija je jedina zemlja u kojoj sve opštine imaju strukture za mlade (zbog zakonske obaveze).

- Oko jedne trećine opština u Severnoj Makedoniji i Turskoj nema nikakvu strukturu za mlade.

⇒ **Digitalni alati za participaciju** se široko koriste na nacionalnom nivou, ali ih opštine nedovoljno koriste – naročito u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Severnoj Makedoniji i Srbiji.

% ministara/ministarki mlađih od 30 godina

Albanija	0%
Bosna i Hercegovina	0%
Kosovo*	0%
Crna Gora	0%
Severna Makedonija	0%
Srbija	0%
Turska	0%

Ekonomska participacija mladih: postepeno poboljšanje, dok strukturni rizici i dalje postoje

Ekonomska participacija pokazuje najdoslednije poboljšanje u regionu, ali i dalje ostaje ispod svog punog potencijala. Oporavak tržišta rada nakon pandemije, programi tipa Garancija za mlade i aktivne mere tržišta rada su doprineli poboljšanju. Međutim, kvalitet radnih mesta, uključivanje mladih žena na tržište rada i dugoročna održivost su i dalje ključni izazovi.

Ključni nalazi:

⇒ Indeks ekonomske participacije se kretao od 64,8 (Kosovo) do 79,4 (Crna Gora) u 2024. godini.

⇒ **Stopa NEET** populacije ostaju visoke:

- Gotovo svaka četvrta mlada osoba nije ni zaposlena, niti je u sistemu obrazovanja ili obuke u najvećem delu regiona, što ukazuje na trajne strukturne prepreke za integraciju mladih na tržište rada i u obrazovni sistem.
- Kosovo beleži najvišu NEET stopu (35%), dok Srbija i Crna Gora postižu relativno bolje rezultate.

⇒ **Nezaposlenost mladih** je opala u odnosu na prethodne godine, ali i dalje ostaje visoka (20–23%) u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji. Treba napomenuti da čak i kada postoji napredak u smanjenju nezaposlenosti mladih, to ne znači nužno da su mladi zaposleni na kvalitetnim radnim mestima.

Nezaposlenost mladih žena

Albanija	19%
Bosna i Hercegovina	25.6%
Kosovo*	22%
Crna Gora	21%
Severna Makedonija	22.7%
Srbija	16.9%
Turska	20.1%

⇒ **Dugotrajna nezaposlenost** i dalje pogađa značajan deo mladih, povećavajući rizik od socijalne isključenosti.

⇒ **Stope participacije u radnoj snazi** su se kretale od oko 34% na Kosovu do oko 59% u Crnoj Gori, što je više od proseka EU-27. Većina učesnica istraživanja beleži slične stope kao prethodne godine, dok Kosovo pokazuje najveći rast.

⇒ I dalje postoje **izražene rodne razlike**:

- Mlade žene su znatno češće neaktivne ili u NEET kategoriji.
- Turska beleži najveći rodni jaz, koji se približava razlici od 20 procentnih poena.
- Rodni jaz je izražen i među samozaposlenim mladima – mladi muškarci u većini učesnica istraživanja znatno su češće samozaposleni nego mlade žene.

⇒ **Samozapošljavanje mladih** ostaje ograničeno, posebno među mladim ženama. U 2024. godini Albanija je imala najveći udeo samozaposlenih mladih (13,8%), dok je Srbija imala najmanji (6,2%).

⇒ **Podaci o podršci omladinskom preduzetništvu** su retki ili nedostupni u većini konteksta učesnica istraživanja, što ograničava donošenje politika zasnovanih na dokazima.

Društvena participacija mladih: i dalje su prisutne ranjivost i isključenost

Ishodi društvene participacije ukazuju na visoku ranjivost mladih, dodatno pogoršanu ograničenim pristupom obrazovanju i sistemima podrške.

Ključni nalazi:

⇒ Vrednosti Indeksa društvene participacije (tamo gde su mogle da budu izračunate²) su dostizale do 86, ali i dalje su ispod ciljnog nivoa.

⇒ **Rizik od siromaštva** je i dalje visok:

- Otprilike svaka peta mlada osoba je izložena riziku od siromaštva širom regiona.
- U 2024. godini većina učesnica istraživanja je uspela da prikupi podatke o broju mladih koji primaju finansijsku podršku kroz sistem socijalne zaštite, što je ranijih godina predstavljalo izazov. Od ukupnog broja korisnika/ca takve finansijske podrške, mladi su činili između 11% u Crnoj Gori i gotovo 30% u Severnoj Makedoniji. Treba napomenuti da, čak i kada podrška postoji, ona možda nije jednako dostupna svim mladima. Na primer, mnogi mladi u Albaniji, posebno u ruralnim područjima, nemaju pristup ključnoj podršci.

⇒ **Broj mladih ljudi u zatvorima** je veći od očekivanog:

² Indeks društvene participacije nije mogao da bude izračunat za Bosnu i Hercegovinu i Kosovo zbog nedostajućih ili neusklađenih podataka, što ukazuje na trajne slabosti u statistici osetljivoj na potrebe mladih.

- Oko 25% zatvorenika je mlađe od 30 godina u većem delu regiona, iako mladi čine manji udeo u ukupnoj populaciji.
- Veliku većinu čine mladi muškarci.

⇒ **Rano napuštanje školovanja** i dalje predstavlja ozbiljan problem u Albaniji i Turskoj, gde stope značajno premašuju ciljanu vrednost EU. Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Crna Gora i Srbija su već dostigle ciljanu vrednost na nivou EU, koji predviđa da udeo onih koji rano napuštaju obrazovanje ili obuku bude manji od 9% do 2030. godine.

Mlade žene u visokoškolskom obrazovanju

upisale / diplomirale

Albanija	37.3%	26%
Bosna i Hercegovina	46.6%	18.1%
Kosovo*	16.3%	64.2%
Crna Gora	38.8%	14.8%
Severna Makedonija	21.7%	11.4%
Srbija	74.1%	15.8%
Turska	nema podataka	14.6%

- ⇒ **Stope završavanja visokog obrazovanja** ostaju niske (osim na Kosovu), posebno u poređenju sa prosekom EU, uprkos visokoj stopi upisa.
- ⇒ Najveći rodni jaz u **stopama upisa** je zabeležen u Srbiji, gde je stopa upisa mladih žena bila oko 25 procentnih poena viša nego kod muškaraca.

- ⇒ **Participacija u neformalnom obrazovanju** je izuzetno ograničena, sa stopama znatno ispod proseka EU; izuzev Turske, koja i dalje zaostaje za vodećim zemljama EU.

Ključne preporuke

Deveto izdanje Indeksa participacije mladih potvrđuje da je postepen napredak moguć, ali bez sistemskih reformi, snažnijih institucija i pouzdanih podataka specifičnih za mlade, mladi širom Zapadnog Balkana i Turske će se i dalje suočavati sa ograničenim prostorom za smislenu participaciju u društvu.

⇒ Preporuke u vezi sa podacima o mladima

Institucije treba da obezbede prikupljanje podataka o položaju mladih u oblasti ekonomske, društvene i političke participacije. Mladi ne čine homogenu grupu, a razvrstani podaci su ključni za efikasno usmeravanje podrške. Institucije koje prikupljaju ove podatke treba da obezbede da oni budu razvrstani i prema polu, geografskim karakteristikama (kao što su stepen urbanizacije ili region), socioekonomskom poreklu (uključujući prihod domaćinstva, obrazovanje roditelja i radni status) i migracionom statusu. Gde god je moguće, treba uzeti u obzir i dodatne relevantne karakteristike, kao što su starosne podgrupe, zdravstvena ograničenja, porodična situacija (npr. samohrano roditeljstvo) ili iskustvo napuštanja institucionalne ili alternativne brige, kako bi se bolje sagledale razlike unutar populacije mladih.

Podaci koji se odnose na mlade treba da budu lako dostupni. Svi javni statistički zavodi bi trebalo da na svojim internet stranicama posvete poseban odeljak statistici o mladima. To bi svima koji su zainteresovani za takve podatke – od kreatora politika do omladinskih organizacija i samih mladih – olakšalo i pristup i rad, te doprinelo većoj transparentnosti i odgovornosti. Time se šalje i jasna poruka da su statistički podaci o mladima važni. Jedna konkretna mera mogla bi da bude i razvoj nacionalne baze podataka o mladima (Youth Data Dashboard), koja bi usklađivala i vizuelizovala podatke iz različitih izvora (npr. republičkog zavoda za statistiku, opština, univerziteta, institucija nadležnih za mere socijalne podrške i zatvorskog sistema), pružajući pregled ključnih podataka o mladima u realnom vremenu.

Nacionalne institucije treba da snažno podstiču objavljivanje skupova podataka iz istraživanja finansiranih javnim sredstvima koja uključuju mlade, i to u otvorenim formatima. Ovo je važno jer omogućava istraživačima/cama da analiziraju dostupne podatke i sprovode sekundarne analize. Same mlade treba podsticati da koriste ove podatke za dalja

istraživanja o mladima i da učestvuju u kreiranju omladinskih politika zasnovanih na podacima.

⇒ Preporuke u vezi sa političkom participacijom mladih

Potrebno je da vlade, parlamenti, političke partije i omladinske organizacije usvoje strategije za povećanje broja mladih na političkim funkcijama, posebno broja poslanika/ca, što može uključivati sledeće:

- ⇒ podizanje svesti o značaju učešća mladih u politici,
- ⇒ obezbeđivanje dostupnih, mladima prilagođenih informacija o ključnim pitanjima u izbornim procesima i organizovanje inkluzivnih debata i aktivnosti koje stavljaju mlade i njihove prioritete u središte izbornih kampanja,
- ⇒ osmišljavanje izbornih kampanja koje obezbeđuju posebne platforme koje mladima omogućavaju direktan dijalog sa izbornim kandidatima o temama koje se tiču mladih,
- ⇒ uvođenje kvota za mlade, odnosno rezervisanje mesta u parlamentima kako bi se obezbedila njihova zastupljenost,
- ⇒ uspostavljanje omladinskih poslaničkih grupa (*caucuses*) u nacionalnim parlamentima radi promovisanja pitanja mladih u javnim politikama.

Institucionalne strukture za mlade (saveti/parlamenti/unije) koje obezbeđuju učešće mladih u donošenju odluka moraju da budu uspostavljene na nacionalnom nivou i u većem broju opština kod svih učesnika istraživanja.

⇒ Preporuke u vezi sa ekonomskom participacijom mladih

Javne institucije treba da pokrenu ili nastave sprovođenje mera zasnovanih na dokazima radi jačanja aktivnih politika tržišta rada, uključujući programe obuka i prekvalifikacije. Garancija za mlade, koja se primenjuje u mnogim kontekstima u regionu, može da pomogne u smanjenju visokog udela mladih koji nisu zaposleni, nisu u obrazovnom sistemu, niti na obuci, ukoliko je pravilno osmišljena i sprovedena. Ključno je da se obezbedi da program efikasno dopre do mladih kojima je najpotrebniji, kao i da se njegova primena i rezultati sistematski prate i evaluiraju.

Pored pristupa zapošljavanju, naponi javnih politika treba da se usmere i na pristup kvalitetnim radnim mestima. To uključuje praćenje stabilnosti zaposlenja, uslova rada, sigurnosti prihoda i mogućnosti za razvoj veština.

Rodne razlike na tržištu rada, posebno u stopama aktivnosti i zaposlenosti, zahtevaju ciljana rešenja. Prevazilaženje tih razlika može da uključuje mere kao što su ciljane politike aktivacije, fleksibilni radni aranžmani i inicijative za smanjenje rodne segregacije u obrazovanju i zanimanjima.

Potrebno je iskoristiti prednosti saradnje između javnih institucija i omladinskih organizacija, koje mogu da doprinesu da se dopre do mladih koji se nalaze u ranjivom položaju, da se dele informacije o postojećim merama i uključe mladi i omladinske organizacije u proces kreiranja i evaluacije tih mera.

⇒ Preporuke u vezi sa društvenom participacijom mladih

Pristup visokom obrazovanju treba da se dodatno unapredi, uz poseban naglasak na podršci mladim muškarcima da nastave obrazovanje na ovom nivou. Jasnije razumevanje rodnog jaza je važno kako bi se obezbedilo uravnoteženo učešće i oblikovale politike koje rešavaju prepreke sa kojima se suočavaju mladi muškarci, uz istovremeno očuvanje snažnog angažmana mladih žena u visokom obrazovanju.

Javne institucije bi trebalo da sprovode istraživanja kako bi bolje razumele situaciju ranjivih grupa mladih i dalje razvijale mere podrške za određene ranjive grupe. Zabrinjavajuće visok broj mladih izloženih riziku od siromaštva u svim učesnicama, ukazuje na hitnu potrebu za unapređenjem položaja onih koji su u ranjivim situacijama. Pored toga, visok broj mladih muškaraca u zatvorima otvara važna pitanja o tome da li su mogle biti primenjene alternativne mere. Organi vlasti u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Crnoj Gori, Severnoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj treba da naruče posebna istraživanja radi unapređenja položaja ove ranjive grupe mladih, identifikovanja faktora koji doprinose njihovoj marginalizaciji i utvrđivanja političkih mera koje mogu biti najdelotvornije. Preporučuje se da takva istraživanja sprovode mladi istraživači izabrani putem javnih poziva.

Na osnovu nalaza ovih istraživanja, neophodne mere mogu da uključuju stambenu podršku, unapređen pristup finansijskoj pomoći kroz sisteme socijalne zaštite, proširene savetodavne usluge, dostupnu zdravstvenu zaštitu i ciljane programe obrazovanja i zapošljavanja. Paralelno, kampanje za podizanje javne svesti i politički dijalog mogu da doprinesu diskusijama o siromaštvu mladih i položaju mladih u zatvorskom sistemu, i mogu da skrenu veću pažnju na izazove sa kojima se suočavaju u postizanju društvene integracije.

INDEKS PARTICIPACIJE MLADIH - SAŽETAK -

IZVEŠTAJ O PRAĆENJU POLITIČKOG, DRUŠTVENOG I EKONOMSKOG UČEŠĆA
MLADIH NA ZAPADNOM BALKANU I U TURSKOJ ZA 2024. GODINU

Više informacija o samom projektu možete pronaći na:

youthwbt.eu